Бары дойдулар пролетарийдара, холбоһуҥ!

САНТА ОЛОХ

ХАҺЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

ССКП ЧУРАПЧЫТААҒЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЙ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҒЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 63 (6824). | 1989 сыл, Ыам ыйын 27 күнэ. СУБУОТА | Сыаната 3 харчы.

1989 сыл ыам ыйын 25 күнүгэр Москваҕа Кремлээҕи Съезтэр дыбарыастарыгар ССРС народнай депутаттарын бастакы съезһэ аһылынна.

ССРС НАРОДНАЙ ДЕПУТАТТАРЫН СЪЕҺИН АҺЫЛЫТА

МОСКВА. (ССТА). Ыам ыйын 25 күнүгэр Кремлээҕи Съезтэр дыбарыастарыгар ССРС народнай депутаттарын съезһэ үлэтин саҕалаата.

Съезһи аһарытар Киин Быыбардыыр Комиссия председателэ В. П. Орлов депутаттары бириҥҥи дойдубут государственнай былаһын үрдүү органыгар талыллыыбыттарыгар, советскай норуоттан ылбыт улахан итэҕэлэриттэн комиссия аатыттан истиҥник эҕэрдэлээтэ.

Быыбар уларыта туттуу уонсий норуот дьаалатыгар буолбутун көрдөрдө диэн бэлиитээтэ эрдэтэр. Советскай дьоннор ону салгыы дириҥэтэр, олох барыы эйгэлэриттэр үчүгэй өртүү диэки уларыйыылары түргэтэтэр иһин куоластаатылар. Быыбардар норуот Ленин партиятыгар советскай обществоны түмэр, кини ыксаа социалыстыы хааччыйар, үөскээбит проблемалары быһаарыы уонна ыарахаттары туоруурга кэдьүүстээх сүүллары булар ыытаах күүһү көрдөрүн бириҥҥэтилэр.

Тыл этээччи съезкэ быыбардаммыт 2250 народнай депутаттан съезкэ 2155-һэ баарын иһитиннэрдэ.

Народнай депутаттар 18 киһи состааптаах съезд президиумун таллыылар.

ССРС народнай депутаттара **Горбачев М. С.** съезкэ председателлиригэр сорудахтанар. Съезд президиумун аатыттан, диэтэ кини, эйгэни итэҕэлгит иһин махтаны тиэрдэрбин көҥүллээн. Хараабылбытын бэлиитэлэмиит сыалларга ситиһиилээхтик тиэрдэр туһугар толору контактаахтык үлэлиргэ кыһаныахпыт.

Дьүүллэһии кэнниттэн съезд күнүнэҕи бэбнэскэтэ бириҥҥэтиллэр:

1. **Съезд мандатнай комиссиятын быыбардаһыы;**
2. **ССРС Верховнай Советын Председателин быыбардаһыы;**
3. **ССРС Верховнай Советын быыбардаһыы;**
4. **ССРС Верховнай Советын Председателин бастакы солбуйаччыны быыбардаһыы;**
5. **ССРС не уонна тас политикатын сүрүн туһаайыыларын туоларынан Дакылаатчыт—ССРС Верховнай Советын Председателэ;**
6. **ССРС Правительствотын ыытыахтаах үлэтин программата;**
7. **ССРС Министрдэрин Советын Председателин бириҥҥэтии;**
8. **ССРС Конституционнай надзорун комиссиятын быыбардаһыы;**
9. **ССРС Народнай Хонтуруолун Комитетын председателин, ССРС Верховнай Суутун председателин, ССРС генеральнай прокурорун, ССРС кылаабынай государственнай арбитрын бириҥҥэтии;**
10. ***Араатыынай.***

Депутаттар боломуочуйаларын бэрэбиэркэлиргэ анаан съезд мандатнай комиссиятын быыбардаллар.

ССРС народнай депутаттарын съезһэ үлэтин салгыыр.

ОРОЙУОН БААҺЫНАЛАРЫГАР

Ыам ыйын 26 күнүнэҕи туругунан ойуон совхозтарыгар 1288 гектарга туорахтаах уонна 1410 гектарга сүөһү аһылыга буолар культуралар ыһылыннылар. «Мыҥдаҕаайы» совхозка сааскы ыһыы үлэлэрэ бүтэриллибит эбит буоллахтарына, ойуон үрдүнэн бурдуу уонна сүөһү аһылыга буолар культуралары ыһыы былаана 48 эрэ бырыһыан толорулунна.

Ыһыы үлэлэрэ ордук бытаанныктан «Чурапчы» совхозка ыытыллалларын, Манна Сантараатын атын хоту бааһыналар бадараанынан көрөн сыталлар. Эрилик Эристиин аатынан да совхозка сиэмэни буорга түһэрии бытаарда.

Прогноз бэс ыйынааҥы бюллетеньыгар ыйылларынан, ый бастакы декадатын бүтэһик күннэриттэр түүнүн 1 кыраадыска тиэрэ тымныйар, күнүһүн 20—30 кыраадыс сылыйар күүтүллэр. Сөкүү түһүүтэ эмиэ сыллаах орто көрдөрүттэн намыһах буолуоҕа. Маҥтан көсторуннэ, бэс ыйа үүнээйигэ үчүгэйдэ суох буолуоҕа.

Хортуоппуйу олордуу Субуруускай аатынан совхозка саҕаланар. Манна олордуу 8 гектарга тэҥнэстэ. Биһиги саныахпытыгар, хортуоппуйу олордуу татаммэ бытаан. Отделение салаатата хранилищеҕа хортуоппуйу куулаах ыытыллыҥ, ону бааһынаҕа тиэрдиигэ суһал көмөҥ оногороо наада буолла.

Эрилик Эристиин аатынан совхозка субуотунньуктар күүстэриннэн 60-са тонна сиэмэ хортуоппуй хранилище таһыгар таһаарыллан күн уотугар сылытыллыы барар. Үлэ салгыы ыытыллар. Ол эрээри эрдэ бириҥчиннэлэриттэн хортуоппуй олордуутун бытаардыы куһаҕан өрүттэрдэах буолуоҕ сөп.

«Мыҥдаҕаайы» совхозка хаппыыстаны олордуута А. А. Слепцов салайар звенота сарсыарда эрдэлээн, киэһэ хойутаан үлэлиир. Оҕуруотчуттар быйыл саҥа бааһынаҕа көҥүэхтэрэ. Оҥоҥ киниллэр түбүктэрэ өссө албаатэ. Онуоха эбии күн-дьыл кубулаттара, соторуччаҕыта түспүт хаар эмиэ мэһэйдэри үөскэтиллэр. Ол эрээри хаппыыста рассадатын үүнүүтэ куһаҕана суох.

Температура түүнүн тымныйар буолбутунан бу кэмнэ теплицелары сылытыы, теплогенераторлары түүнүн үлэлэтии болҕомто кинигэр ылылларын наада.

Көрдөрүү тупсар

Субуруускай аатынан совхоз Хатылыытаҕы отделениета ыстын ыйдарыгар үүтү государствоҕа туттарыыга, эти оҥоруута былааннарын аһара толортоото. Итинник арендаҕа кинэн үлэлэһиннэрэ быһаарыахха сөп. Биһиги туругунан тыа хаһаайыстыбатын түөрт специалиһа арендатордар коллективтарын салайар.

Былырыыҥҥы тэҥнэстэхтэ быйыл ыстын ыйдарыгар үүтү вгловой маҥыны 75 центнериннэн үрдэтиннибит. Маныаха үчүгэй түмүктэри «Толон» уонна «Мечта» фермалар коллективтара ситиһэллэр.

П. ПУДОВ.

РАЙСОВЕТ СЕССИЯТЫН ЫҢЫРЫЫ

Райсовет исполкома народнай депутаттар сүүрбэнис ыҥырылаах ойуоннааҕы Советтарын уочараттаах тохсус сессиятын бу дьыл бэс ыйын 16 күнүгэр, бээтинсэҕэ, сарсыарда 10 часка ыҥырарга быһаарда.

Сессия көрүүтүгэр маннык боппуруостар киллэрилиннилэр:

1. **Партия уонна правительство туруорар кордөбүлэриннэн норуот туттар тэбиардарын уонна иэнилиэннэҕэ өгөнү оҥоруону салгыы сайыннарыыга советскай, хаһаайыстыбаннай органнар сорударын туһунан.** Дакылаатчыт—райсовет исполкомун председателин солбуйаччы, райплан председателэ С. Д. Ноговицын.
2. **Арыгылаһыны уонна алкоголизмы утары охсуһуута ыытар үлэтин туһунан райсовет исполкомун туһаайыллаах комиссиятын отчуота.** Отчуоту туруорар—комиссия председателэ, райсовет исполкомун председателин солбуйаччы Г. И. Адамов.
3. **Бастайаннай комиссия үлэтин отчуота.**

Сессияҕа сельсоветтар исполкомларын председателлэрэ, парткомнар секретардара, совхозтар директордара, ойуон предприятиелэрин, тэриллэлэрин уонна учреждениелэрин салайаччылара ыҥырыллаллар.

ҮҮТ ЫАМА ЭБИЛЛЭР

«Мутудай» совхоз Толоннооҕу отделениетын бастыҥ фермата—«Маяк» коллектива (арендатор И. И. Оконешников) 99 ынахтаах. Үүтү валовой ыаҺыытка ыстыытаҕы сорудаҕын 142,1 бырыһыан толорон иһэр. Сыл түөрт ыйын былаана 101,3 бырыһыан толоруллубута. Оттон муус устардааҥы график 16 бырыһыанын куоларыллыбата. Ыам ыйыгар ыам үрдэйиитин тэтимэ биллэрдик эбилиннэ. Сотору күүтүүлээх сайылыкка көһөн тахсыахтара. Ыанньыксыттар сайыҥҥы түөрт ыйга өлгөм үүтү ыырга былааннаммыттар. Киниллэр ордук үүт хаачыстыбаннай көрдөрүүлэригэр туһаналлар.

Телэй отделениета үүтү соҕотоҕоннаахтыыгга быыбырыыгга таҥымтан түһэ илик. Отделение биир бастыҥ коллектива «Чэчир» ферма (арендатор Н. П. Федоров) сорудаҕын толорон иһэр. Үүтү валовой ыаҺын ыстыытаҕы да, сыл түөрт ыйынааҥы да сорудахтара аһара толоруллубуттара. Оттон муус устардааҥы былаан 147,8 бырыһыан туолбута. Ыам ыйыгар ынаҕынньыксыттар 102 ынах тарыттан өлгөм үүтү ыылар.

Сотору кэмнэн тиийиэр сайылыкка тахсарга бэлэмнэнэллэр, ситиһиилэриҥ чигэстэргэ кыһаналлар.

А. СЕМЕНОВ.

ҮӨРҮҮЛЭЭХ, ЭМИЭ ДА САННЬЫАРДААХ

Бу күннэргэ ойоҕон оскуолаларын бүтэрээччилэригэ үөрэх бүтэһик чуораана чугдаарда. Бу күнтэн сүүһүнэн кыргыттар уонна уолаттар олох кэҥэ аартыгар үктэнэхтэрэ.

Сымнаҕа: интернат-оскуолаҕа тиэхэ чуораан долгутуулаах түгэҥэ.

И. Пермяков фотота.

Бу бэлэм курдук ойдуубут бириҥкин, кыракый бэйэбитин, төрөппүттэрбит илиибиттэн сиэтэн оскуолаҕа диэн ыытыктабыллаахтык заттанар үөрэх, сайдыы кыбатыгар аҕалбыттарын. Ол күнтэн ыла уон сыл биллибэккэ кастубэккэ аана оҕустаҕа түрүөхпит!

Бүгүн, ыам ыйын 25 күнүгэр, биһиэхэ үөрэхпит тиэхэ чуораана тыаһаата... Сиэдэрэй хайдах эрэ үөрүүлээх даҕыны, күүгүс даҕаны. Үөрэбиэхтэн ыла улахан дьон буоларбытыттан, саныыбыт бу күндү дьыҥа эрэ сааспыт умнуллубат дьоллоох күннэрэ, билиҥ-көрүү ыраахтан сахпыт учууталларбыт хаалаллаллар, аны үөрэнээччи быһыытынан буолбаккаа, ыалдьыт эрэ курдук калэхтээхпитит, тэн.

Үөрүүлээх быраабыыбыт саҕаланыытыгар биһигиннии кытта үөрүүбүтүн үлэстэр кылаастыт салайаччылары ныыр, атын үөрэтэр учууталларбытыныын, оскуолабыт оҕолорунуун алтан чуораан ыытарыытынан линейкаҕа турдубут.

Государственнай экзаменнарга киирэрбит туһунан бириҥээн оскуолабыт директорун үөрэх чаһыытар солбуйаччы Елена Дмитриевна Монастырева иһитиннэрдэ. Биһиэхэ учууталларбыт, төрөппүттэрбит, үөрэнээччилэр кэс тыыллаллар эттилэр. Ол кэнниттэн үөрэх туйгуна Инна Яковлева дьыгыыччы тыаһаппыт тиэхэ чуораанын тыаһа биһигиннии кылаастаабыттыгар ыытарда. Кылаастарбытынан таҥаһан, уон сыл аҥаара өртүүгэнибит курдук, маҥнайгы учууталларбыт Галина Григорьевна Пинигина, Елизавета Мироновна Дьячковская, Любовь Григорьевна Попова уруоктаттан долгуйа иһиттибит.

Маҥнайгы кылаастан онус кылааска типэҕэхпитигэр диэри үчүгэйдик уонна туйгунник үөрэммит Толстоухова Надяна, Захарова Вера, Протодьяконова Саргыта, Диодорова Валяна, Тимофеева Таняна, Шадрина Лиана уо. д. а. маҥнайгы учууталлара махталларын уонна киниллэр ситиһиилэриттэн үөрэллэрин эттилэр.

Бүгүнгү күнү биһиэхэ аҥаан саамай күндү тыллар, иннинэ олохпутугар каскылы түстүүр баҕа санаалар этиллиннилэр.

Чурапчы орто оскуолатын выпускниктарын аттарыттан

ЗАХАРОВА Вера (X «а»),
ДИОДОРОВА Валя (X «б»),
ШАДРИНА Лиана (X «в»).

ССКП райкомун бюротугар

Ыам ыйын 24 күнүгэр ССКП райкомун бюротуна уочараттыах мунньах буолла.

ССКП чилиэннэрэ сүүс-дьаһарыс хаачыйыны комбинатын телемастера **Иван Иванович Налыяхов**, 13 №-дээх СПТУ үөрэтээччитэ **Михаил Гаврильевич Никифоров** уонна Мугудай сельпотун Чыаппаратаабыт промтоварный маҕазынын продавеца **Февронья Николаевна Сорокоумова** ыытыллыбыттар.

ССКП чилиэнигэр кандидаттарынан ыытыллыбыттар: Чыаппаратаабыт дьаһыла-сад сэбиэдиссэйэ **Елена Николаевна Протодьяконова**, Болтого аҕыс кылаастаах оскуолатын пионервожатыйа **Екатерина Романовна Сергеева**, Субуруустай аатынан совхоз сүүһү интигэр арендный бэдэрээтинэн үлэлиир коллективын салайаччыта **Анатолий Иванович Константинов**.

Бюро коммунист-салайаччылаах маҥы тангастыыр комбинат директора **А. П. Листиков** уонна интернат-оскуола директора **П. Н. Калачев** Аҥаал программатын олохтоох киллэрэргэ ыытар үлэлэрин туһунан бэлиитэрдии кэпсии. Бэлиитэрдии дьүүллэһиигэ уонна оҥ түмүгүнэн ыытыллыбыт уураахха бэлиитэммитин курдук, туһаннаах салайаччылаах бэйэларин коллективтарыгар аҥы-үөлү дэлэҥнигэ ыытар үлэлэрэ сиэтэ суох.

Оҥ эрээри А. П. Листиков комбинатка комо хаһаайыстыбаны тэрийиигэ албах кэпсэтиһии, сатыйыны кэмниттэн сөптөөх хайысханы туһунан эрэр. Манна 150 сибиньиэкэ суоттаан сакка фермэ тутуутун саҕалаатылар. Атырдьах ыйыгар 50 сибиньиэни атыылаһан быыстаммыттар. Салайаччы этэриэн, кэлэр үс сылга итиннэ 90 тыс. соль. кэриҥэ барыны киллэриахтээхтэр. Оҥоҥ бу хайысханан үлэ сакка саҕаланан эрэр диэхха сөп. Комбинат директора ыал көтөх хаһаайыстыбаларын сайыннарыыны барыы дьаһалтатынан ойуурга дьулуһара бюроҕа үчүгэй холобур быыстыбыт бэлиитэннэ. Колхозтаахтар 42 хаһаайыстыба баар. Итиннэ 30 ыал ынах сүөһүлээх, 24 ыал сибиньиэлээх, 8 ыал сылгылаах, 11 ыал куурусса-лаах. Оттон хорутоппуйу эбэтэр оҕуруот ньыт бары кэриэтэ үүнэрэллэр. Төрөө да үгүстэр туспа дьиэлээх-уоттаах хаһаайыстыбалаах буолбуттарын иһин (бу ортунан комбинат үлэһиттэрин үөскүүбүйдэ атыттардаалаах ордук), – салайаччы маны көрүүгүрэ, сүрүннүүрэ уонна тус бэйэтинэн холобур көрдөрөрө этиэхтээх быһаарар.

Оттон интернат-оскуола коллективыгар бу ортуоҥ дьиэлэ турута молтох. Комо хаһаайыстыбаны сайыннарыыга оскуола ханнык да кэмниллэх сыалы-соруга туруорунна диэн. П. Н. Калачев бюроҕа оҥорбут информациятыгар итэҕэйиэ туһунан кинэ тоҕоостоох тутуу да диэтэ. Маҥан аҕыйах гектаардаах сиргэ уонна ньаҕа, сорохтааҕыта эстилэр. Атын оҕуруот хаһаайыстыбата «Чуранчы» совхозу кытта арендный бэдэрээт дуогабарын түһэрсии үлэлээн эрэр. Оскуола коллектива сүөһүү интигэ хаһаайыстыба тэриллэрэ, биллэн турар, ыарахан. Оҥу аахсыбат буолуохха сатаммат. Ол эрээри, дьиэр, сибиньиэни, кэтэру интигэ кэбүлүүр, тэриллэр кыах баар. Итиннэ сорох бинирдэм ыаллар даҕаны дьарыктаналларын көрүүлүөхтэ сөп этэ.

Директор оҕо үөскүүрдүнэн дьарыктанар буолан, хаһаайыстыбаны тэрийэр уустуктардааҕын туһунан этиитэ аҥы-үөлү дьаһалтын хайысхаларыгар сиэтэ өйдөөботун көрдөрөр. Дьиэ-чахчы кэскиллэхтик тэриллэр буоллахха, сибиньиэни эбэтэр көтөр-көрүүгэ-харайыыга бэйэттэн үлэбит эмиэ чорботуна сатыыр наада та суох. Билигин баа оностороо үбү-харчыны араас болдьохто ыстаһан кыахтар баалар. Ити суотун-шиҥин кордуохха, туруорсуохха наада. Оттон үүгэй база туттан баран, оҥу дьоҥҥо арендаҕа биэрэр тоҕо сатаммат буолуой? Интернат-оскуола, сылалта ыларга буоллаҕына, итиннин суоллуна, холобур, дьоҕус сибиньиэ фермэтын тэриллэр кыахтаах.

Атын даҕаны тэриллэрэ (дьиэ-уот, коммунальный хаһаайыстыба производственнай холбоһуга, оройуоннаҕы сибиэс үзэ. о.д.а.) салайаччылара бу дьоҥнааах дьыалаҕа суолу-шиҥи көрдүүрүгэ дьуоспаттар диэн бюроҕа бэлиитэннэ. Оройуон иниэйин үгүс тэриллэрэ бэйэ кыаҕынан эбэх ороскуотта суох аҥы-үөлү, оҥоруу суолун, тобулуохтаах сөп. Дьыала салайаччы тус бэйэтин инициативататтан улахан тутулуктаах.

Кемолто хаһаайыстыбаттан кэлүүгү ыйыы —партия аграрный политиканын биир улахан хоруобуна. Оттон үгүс маҥгайы сүһүох партийный тэриллэргэ ити кэскиллэх боппуруос быыыытынан эссо да көрүллүбэт. Маҥы тангастыыр комбинат, дьиэ-уот, коммунальный хаһаайыстыба холбоһугун, оройуоннаҕы иниэйин балыыра, сибиэс уолдьун маҥгайы сүһүох партийный тэриллэрин, Эрилик Эристин аатынан, Субуруустай аатынан совхозтар партиһоларын партийный сабыдыаллара ордук молтоҕо бюроҕа критикаланна. Аҥы-үөлү дьаһалтыгэ хас биирдии коммунист, хас биирдии салайаччы сыыһаны, онуоха кини оруолун туһунан кэпсэтиини принципиальнайдык туруоруохха. Ол быыыытынан бу дьыалаҕа коммунист тус бэйэтин кыттыытын туһунан партийный мунньахтарга отчуоттаах ньымалыы утумнаахтык тэрийиэхтээх. Ити туһунан бюроҕа этиллиэ.

Бюро итиннэ салгыы саасны уонна сайыны үлэлэри идеологическай хаачыйыны сорунтарын туһунан боппуруоһу, үлэһиттэри политическай уорохтээбитигэ 1988—1989 сс. уорэх дьылын түүмүктэриэн СССП райкомун идеологическай үлэ отдела балаһнаабыт сурутун, о. д. а. дьүүллэстэ.

Түмүгэр партийный миэрэни үөскүү боппуруоспарга көрүлүннүлэр.

Коми АССР, Воркута-тааҕы Пионердар уонна үөрэнээччилэр дьиэлэрэ — спортивнай уонна көрөр сиилэрдээх, бассейннаах, ыһыытты садтаах улахан, саҥа кастүүлээх дьиэ. Маҥан 300-тэн тахсан курдуоктарга, сиэнэлэргэ 6,5 тыһыынча сүө сылдьар. Кыллэрэ 120 преподаватель дьаныктыылар.

Снимокка: аҥыаланы тэлэччилэр.

В. Матыцын фотота. ССТА. фотохрониката.

◆ *Биниги—интернационалистарбыт* ◆

ҮТҮӨ ДЬОННООХ ДОЙДУ ЭБИТ

Хотон ыарахан халлаанын аһан кинороонтан кытта нууччалыы, сахалыы тылларынан кэпсэтии «оргуйан» олороруттан, кырдьыга, соҕуйдубут: биниги фермаларыгар атын омук дьоно олус албаҕа суохтар.

—Ити — Цыдыповтар дьиэ кэрэтэрэ. Биһиэхэ кэлбиттэрэ икки сыл буолла. Бу иннинэ Бэрэ үлэлэбиттэрэ. Үлэтэн атыны билбат дьон. Цырен-Дашы Ванданович сорудаҕын аҥара толорон иһэр. Биир б..стыт ыаннаҥыссыныт, — диэр «Чуранчы» совхоз Сыҥаҥнаабы отделениетын зоотехника Лия Степановна Сивцева.

Ити кэмтэ Цырен-Дашы Ванданович икки улахан биэдэрэни толору үгүү билгиччи тутан аттыыбытынан кэлэн аһар. Кини саас ортолоох, тор курдук хара быыктаах, эмиэ оҥуоҕ хаастаах. Биниги омуйка эмиэ да майгылыыр курдук да, быыччы көрбүт хараҕа, иҥэс тоҥурук сиэрэй истэн, д онуо саатар. «Фермаҕа үлэлэбитим уонсыйа 20-чэ сыл буолла. Нэм сүөһү интэр ферма сэбиэдиссэйэ эта. Бэйэм тракторист, шофер идэлэхпин да, ыанхалы кытта үлэлиир ордук. Кыыллэр иҥнэн ордук өйдүүллэрэ, — диэр кини. Аасыт сылга саҥа төрөөбут тиэлэлэртэн хас биирдиилэриттэн 1304 үүт кг үүтү ыаабыт. Оройуонтан саҥа төрүүр тиэлэлэртэн ортотунан сылга 900—1000 кг үүтү ыырга былааны ылынар эбит буоллахтарына, ити куһаҕана суох көрдөрүү. Биниги Цыдыповтарга ынах үчүгэй төрүөҕү биэрдэ, онон үүтэ дэлэйэрэ — эссо иннигэр.

Кини кэргэнэ Любовь Петровна Воробьева — омуйуна чуваш. «Ити мин төрөөбүт араспаанньам буолбатах, Сэрэй сылларытар ниилэхтэрим олбуттэр. Миигин, букатын кыра саастаах оҕону, детдому кытта Бурятиядаа көмөрөн аҕалбыттар. Оҥу нуучча дьахтара Ирина Трофимовна Воробьева оҕо ыммыт, бэйэтин араспаанньатын биэрбит», — Любовь Петровна сэһэргиир. Кинилэтэн маҥна хайдах кэлэн хаалбыттарын, саҥа сиргэ хайдах олохсуйан эрэллэрин ыйыталаһабын, Любовь Петровна «сахалар олус үтүө дуҺалаах дьон» диэн тыллары сотору-сотору кыбытан баран эбэҥэ кэлсиир.

—Бу иннинэ Бурятия оройуонугар олорбуппут. Эмиэ суөһү интэр үлэлэбиппит. Отсон икки сыллаах сайын Антон (кэргэнин кини ити курдук аатыыр) балтын аахха Депутатскайга күүлэйдии кэлэн испиппит. Кыыс оҥоо олорбута 15 сыл буолла. Якутскайга кэлэн киллиппит, кийибит Ленинградтаах хаалбыт эбит. Биниги туугуныахтыын бөлөҕө порка олордохпутуна, эйиги биир дойдулааччыт Кеша Горохов көрсө түспүтэ. Үлэбит илии тиийбитин, олорорго, үлэлиирэ үүгэйин туһунан эбэҥэ кэпсэбитэ, быһата, агитациялаан манна аҕалбыта. Бастаан утаа харчыбыт эстэн, ыарахаттары көрсүүх курдук этибит. Отделение бухгалтера Дария Николаевна харчы кэс биэрбитэ, биригэдьиирбит Федор Николаевич эмиэ олус көмөлөспүт. Дьиэ биэрбиттэрэ, өтүүк маҥнаан бэстэх хаачыйыбыттара, эт нэрэтээбиттара. Быһата, олус үтүө дуҺалаах, иҥнэхэ иҥнэлин сыыһаныах дьон — сахалар. Биниги диэки нуобаҕы туһахтаан эрэ олороллор, эйэхэ нурдук, эйэх буолан күргүөмүнэн бултаһын суох. Ол иһин Антон үүрүүгэ барбатаҕа. Онуоха биригэдэ дьоно, сүбэлэһэн баран, 6 улахан баҕайы куобаҕы аҕалбыттар этэ. Олус үөрбүппүт. Кыыспыт Инна IV кылааска үөрэнэр. Оскуолатын олус собулаата. Биниги саха тылын быстах-остох эрэ билэр буоллахпытына, кыыспыт хаһыыгыйа өйдүүр, тылбаасчыт буолар. Аны сайын, дойдубутугар баран, хаалларбыт миэбэлбитин, малбытын салбыатын атыылаан кэлиэхпит. Манна саҥа тутулла сылдьар дьиэттэн квартира биэриэх буолбуттара, онон саҥа миэбэл дьиэ ол-бу тэриллэн атыылаһыахпыт. Уорсайынан, манна олохсуйарга быһаарыммыбыт. Үлэ хаанньа да сиэ бир. Оттон саха дьоно — үтүө дьон, иннилэрдиин олорор, үлэлиир үтүгэй.

Цыдыповтар биригин да олорор дьиэлэрэ куһаҕана суох. Отделение салалтата мууһу, маҥы эрэйдээбэккэ аҕалар, ньылык бородуукталарынан хаачыйар эбит. Эйиэхэ кэтэх хаһаайыстыба тэриллэрэ баҕаларын эмиэ өйүүр. Цыдыповтары кытта көрсөн баран, поэт «дойдум миэнэ кэнэ иэлэмэн, онно барытыгар мин хаһаайыммын» диэбит тыллары ойдөөн уонна итэҕэйэ кэлтим.

М. СИДОРОВА.

БИҺИЭХЭ ЭППИЭТТИИЛЛЭР

Оройуон киниги Ярославской уулуссатын 13 ыалын ыытыллан «Кэйгэ уулусса» диэн төбөлөөх сурук книрбита уонна бэчээтэммиэккэ эрэ дьаһал ылыыга ыытыллыбыта. Онно «Агропромстрой» МПМК-та быйыл саас ити уулуссаны пилораматтан тутуу матырыйаалын таспыттарын, оҥоо модун техника уулуссаны тоҕута-хайыта сүүрбүтүн, ол мууһа ирэн олбуордар сууллар, дьиэлэр акылааттара хамсыыр кыаҕа үөскээһиннигэр тиэрдибитин туһунан суруллубута. Оҥу тэҥэ манна олороччулар сайынын буоруннан кэмуллаллэрин, радиолара саҥарбатын, бэрт аҕыйах ыалга баар телефоннара үлэлээбэтин, электрическэй уот остуолбалара эмиэ сууллуталаабыттарын, аҕыс айдаан эрэ кэнниттэн туруоран «абыраабыттарын», ол эрээри бу уулусса 29 №-гэр күөстэнэр сарай үрдүнэн провод киһи тоботун таарыйар-таарыйбат үрдүгүнэн барарын туһунан ахтыллар.

Ити сурук сүнньүнэн «Агропромстрой» МПМК-тын иҥнээҕи үлэ коллективын секретара таб. **Н. А. Аржаков** маннык эппиэти киллэрдэ:

«Сурукка этиллибит чахчылар нырдьыпталхтар. «Агропромстрой» МПМК-та ити уулуссанан пилораматтан эрбэммит маҥы, онно баар ыскылаатларга араас тутуу матырыйаалларын таһарыынан улахан техника суолу алдьатыыта баар. Онон ити сурукка ыйыллар критическэй этиилэртэн бэйэбитигэр сыыһаннааҕы ылан дьүүллэстибит, сүбэлэстибит. Гаражтар уонна котельнай баалларынан, итиннэ сырыы иннигитин даҕаны үгүс буолара сабаҕаланар. Ол иһин «Агропромстрой» МПМК-тын күүһүнэн ити уулуссаны оҥорорго быһаардыбыт. Итиннэ таһынан Оҕуруунускай аатынан уулуссаҕа эмиэ улахан өрөмүөннүүр үлэни ыытыбыт.

Уулуссаны оҥоруурга, аҕаан көрүүнэн, үгүс үлэ ыытыллара, эбэх буор, кумах таһыллара наада буолар. Онон Чуранчы сельский Советын исполкома, үлэни капитальнайдык ыытар туһугар, харчынан көмөлөһүүгэр баҕарабыт.

◆ *Сир быйанга—олохпут быйанга* ◆

УУ БЭЙЭБИТИГЭР ЭЛБЭХ

Амма өрүс уутун Таатта бырахтарыы бутун республика үрдүнэн улахан кэпсэтиини таһаарда. Кырдьыга даҕаны, биниги оройуоммутугар уу суоҕа улахан проблемаҕа буолла. Мин бэйэм, айылҕа харыстабылын үлэһитэ буоларым быыыытынан, бинири өйдөөбүппүн. Биниги тоҕо аны 20-чэ сылынан туһалыыр дьыалаҕа үгүс сүүнүнэн мөлүйүөн харчыны төлөөн уустугурда сатыыбытый? Дьиэр, уу бэйэбитигэр элбэх.

Биниги да оройуоммутугар уоннуу сыл кэриҥэ буола-буола уулаах дьыллар кэлэн аҕыыталыыллар. Ол быыыытынан саас ахсын үрдүгэлэрбит сүүрүүгүрэн, уутуйан ыалдьар. Маны барытын хаайан тохтоппокко, хаһаммакка көрөн эрэ хаалларбытын бэйэбит хаһаайыстыбаннайа суохпутунан аҕыыахтыын баҕарабын.

Былыр биниги обуулэрбит от ыалдьарынан буор быыыттары туталлара, онноҕор бүтүн дуоҕалэрэ, күөллэрэ көмөрөн сири утуттууллара.

1980 сылларааҕа саасы халаан уутунан толоруллубут күөллэрбит билигин барыа уолан бүттүлэр, балыктара, андаатардара эйиэхэ. Кэлиэхэ кэмэ сотуолуохтааҕар, инэр да уу нестаҕо бэппүрүс буолла. Биниги, дьиэ хаһаайыныы сыыстыаспыныт эбиэ буоллар, маннык балаһыанньаҕа тиийиэхпит этэ дуо? Толкуйдаан көрүөвүн. Алаастар күөллэрэ ангардас тулаларыгаары хаардарык уутунан толоруллуллар эрээри, сиэ уолан хаалбыттара ноостубат эҥ. Оттон үрэхтэр күөллэрэ бэйэлэрин куулла, халдьаайы систрит аҕыыахтыын баҕарабын.

Былыр биниги обуулэрбит от ыалдьарынан буор быыыттары туталлара, онноҕор бүтүн дуоҕалэрэ, күөллэрэ көмөрөн сири утуттууллара.

1980 сылларааҕа саасы халаан уутунан толоруллубут күөллэрбит билигин барыа уолан бүттүлэр, балыктара, андаатардара эйиэхэ. Кэлиэхэ кэмэ сотуолуохтааҕар, инэр да уу нестаҕо бэппүрүс буолла. Биниги, дьиэ хаһаайыныы сыыстыаспыныт эбиэ буоллар, маннык балаһыанньаҕа тиийиэхпит этэ дуо? Толкуйдаан көрүөвүн. Алаастар күөллэрэ ангардас тулаларыгаары хаардарык уутунан толоруллуллар эрээри, сиэ уолан хаалбыттара ноостубат эҥ. Оттон үрэхтэр күөллэрэ бэйэлэрин куулла, халдьаайы систрит тэн, хас эмэ үрдүгэлэриттэн кэлэр үтүмэннээх албэх уулаах сайдаллар эрээри, кэмэйдэрэ тоҕо эрэ улаатан кэлбэт, уулара курдаттыы аҕаа туһар. Арай ити иҥнэ аҕыллар-сабыллар аанньаах быыыттаах буолуохха уонна кэмиттэн кэмиэр көрөн ууну буолаан тохтотуохха. Оччоҕуна ити сирдэргэ, этэргэ дылы, муоралар долгуйа сытыахтар этэ, оттон биниги сирбитин-уоппутун ньолсутуннан тоҕоостоох быйанга быйан ылыах этибитий?

Итиннин балыскан саасы халаан уутун хаайар, хаһаанар сыалтан мин маннык этиини киллэриэхпин баҕарабын. Бу аасыт сылтан «Агротехсэб» предприятие үгүмэн албэх буор быыыттары оҥорон эрэр да туһаны аҕалыарын өйүн хоппот. Тоҕо диэтэхпэ, уу күүһэ улаппыт кэмигэр аҕыллар аана суох быыыттары бөҕүн иҥнэн мэлитиэ, онно кыайтарбатаҕына андаатар диэн аатаах улэһит ньыл ылайыаҕа.

Мин санаабар, бу туһалаах үлэни «Якутводмелиорация» ПМК-тын илиитигэр ангардастыы биэрэн аҕыллар-сабыллар аанньаах быыыттары туттарыаҥ, оройуон тоҕоостоох сирдэрин көрөн үгүс ахсаанньаах күөллэрдэ үөскэтиэхтэрин. Оччоҕуна саасы халаан уутун ерүскэ ыыпаҕыс, бэрытын бэйэбитигэр туһаныа этибит. Бу дьыалаҕа совхозтар бөҕэлэрэ эмиэ бэдэрээттэнэн үлэлиэхтэрин сөп.

Быыыттары тутуута күөл буолар ортун маҥнаан, бетоннаан ситэйдиэххэ, халаан уута үрдүнэн охсубатын наадатыгар быыыт аанын аҕалсабан биэрэр дьуоҕуруостубаны тэрийиэхтэ.

С. ФЕДОРОВ.

Үөрүн Күөл.

КИНИҺИ УОННА СОКУОН

ОБЩЕСТВЕННАЙ ОТДЕЛ ТАҺААРЫЫТА № 3

Правовой государствоны төрүттээһин кэмигэр

Бүтүн Союзтааҕы XIX партийнай конференция резолюциятыгар советскай общество, ол утумнаахтык демократизациялаах процесса социалистическай правовой государствоны тэрийиигэ дьүөрэлэнэхтээҕэ ыйыллыбыта. Правовой государство иҥ хоһоонно сокуон дьиҥ дьыалатыгар баһылыыр-көҥүлүүр оруолугар буолар.

Уларыта тутуу кэмигэр туттулла сылдьар үгүс правовой актылар общественнай сайдыыны харгыстыыр факторларга кубулуйдулар. Дьэ ол иһин советскай законодательство реформатын ыытыы иннинэ үөскээн тахсар. Кэлин сылларга ыраах саҥа сокуоннар ылыллыбыттар. Холобур, элбэх соторутааҕыта РСФСР Верховнай Советын Президиума РСФСР Колуобунай уонна холуобунай-процессуальнай кодексаларыгар уларытыылары уонна эбиилэри киллэрдэ. Чуолаан, государственнай буруйу оҥоруу иһин холуобунай эпиэнэнэс саҥардыллан туруорулуннуо. Советскай государственнай уонна общественнай тутулу суулларарга эбэтэр уларытарга, советскай сокуоннары толоруу мэһэйдиргэ анаан ыҥырыллар, национальнай эбэтэр расовай өстөһүүнү, атаахтаһыыны күүркэтиигэ туһуламмыт дьайыылар иһин буруйдаахтар холуобунай эпиэтиилэрэ. Ити билигин обществоны демократизациялаһын процесһынан аҥнаан үүнэ-тэһиинэ сүүс бэрэ дьону утары туһаҕыллара өйдөнөр. Государственнай былаас эргиэннэрин, общественнай тэриллэлэри, киниилэр дуоһуннастаах дьоннорун холуннарыы, баһаарыы иһин эмиэ эпиэтиилэс олохтоохтор. Кырдьыа да, государство бэйэтин көмүскэммэт буолуоҕа, бэйэтин гражданнарын да көмүскүүр кыаҕа суох буоларыгар тиийэр.

Холуобунай законодательство, төрүттэрин бырайыага норуот уопсай дьүүлүгэр таһаарыллыыта. Бырайыак билигин биримэҥэ сөп түбэһиннэрэн демократичнай уонна сиэрдээх төрүттэргэ олоҕурдан оҥоһуллуут. Обществоҕа куттала суох сорох дьайыылар иһин холуобунай эпиэтиилэс олохтоммот буолуута көрүллэр. Буруйдаахтарга наказаныыр миэрэлэри туттуу гуманнай хайысхалаах. Сүрүн болҕомто оҥоһуллубут буруй арыллыбакка уонна наказастабыла суох хаалларыллыбатыгар ууруллар.

Хаһаайыннааһын саҥа ньымаларыгар киирии көрдөбүллэриигэр сөп түбэһиннэрэн үлэ сокуонугар кэккэ уларыйыылар киллэрилиннилэр. Государственнай предприятие (холбоһук) туһунан Сокуон таҥыста. Кооператив, бирдэмэ үлэ тустарынан Сокуоннар олохха киирдилэр. Биригээдэнэн үлэлээһин нерүгэ сайдар. Биригээдэ аны, холобур, кими үлэҕэ ыларын, кими уурататарын бэйэтэ быһаарар. Хамнас үрдүкү кээмэйэ хаарчахтаммат. Администрация тэриллэ бэйэтин ныҕыттан көрөн коллектив киниилэриигэр киниилэр олохторун-дьаһахтарын туһугар эбии тэнчэтиилэри олохтуон сөп. Штаты сарбыйыы бэрэдэгинэн босхоломмут дьону саҥа сиргэ үлэлэн хаалчыйыыга улахан болҕомто ууруллар. Урут хос үлэ (соместительство) хаарчахтаан эбит буоллаҕына, билигин ол суох оҥоһулунна. Онон билигин хайа баҕарар үлэһит иккис тэриллэҕэ эбэтэр тэриллэ бэйэтин кһигэр иккис үлэҕэ үлэлиэн сөп. Хамнаска урукку курдук хаарчахтаһын суох — сдельнай үлэһит төлөнө олорорунэн, окладтаах үлэһит төлө чааска үлэлиириэн.

Правовой государствоны тутууга, социальнай сиэрдээх буолууну дьиҥнээхтик олохтоох киллэриигэ пенсиялар тустарынан саҥа Сокуон наада буолла. Ол бырайыага, биллэрин курдук, оҥоһулла сылдьар, соторуу кэминэн норуот дьүүлүгэр таһаарыллара күүтүллэр. Бырайыак быһыытынан ким улахан хамнастаах, үйүн үлэ стажтаах ол пенсия улахан кээмэйигэр бырааттаныахтаах. Колхозтаахтар пенсиялан тэҥнэ хаарчыллыллара, колхозтаах үлэтин стаһа государственнайы кытта тэҥнэтиллэ сылдьар.

Холуобунай законодательство, төрүттэрин бырайыага норуот уопсай дьүүлүгэр таһаарыллыбыта. Бырайыак билигин биримэҥэ сөп түбэһиннэрэн демократичнай уонна сиэрдээх төрүттэргэ олоҕурдан оҥоһуллуут. Обществоҕа куттала суох сорох дьайыылар иһин холуобунай эпиэтиилэс олохтоммот буолуута көрүллэр. Буруйдаахтарга наказастыыр миэрэлэри туттуу гуманнай хайысхалаах. Сүрүн болҕомто оҥоһуллубут буруй арыллыбакка уонна наказастабыла суох хаалларыллыбатыгар ууруллар.

Хаһаайыннааһын саҥа ньымаларыгар киирии көрдөбүллэриигэр сөп түбэһиннэрэн үлэ сокуонугар кэккэ уларыйыылар киллэрилиннилэр. Государственнай предприятие (холбоһук) туһунан Сокуон таҥыста. Кооператив, бирдэмэ үлэ тустарынан Сокуоннар олохха киирдилэр. Биригээдэнэн үлэлээһин нерүгэ сайдар. Биригээдэ аны, холобур, кими үлэҕэ ыларын, кими уурататарын бэйэтэ быһаарар. Хамнас үрдүкү кээмэйэ хаарчахтаммат. Администрация тэриллэ бэйэтин ныҕыттан көрөн коллектив киниилэриигэр киниилэр олохторун-дьаһахтарын туһугар эбии тэнчэтиилэри олохтуон сөп. Штаты сарбыйыы бэрэдэгинэн босхоломмут дьону саҥа сиргэ үлэлэн хаарчыйыыга улахан болҕомто ууруллар. Урут хос үлэ (соместительство) хаарчахтаан эбит буоллаҕына, билигин ол суох оҥоһулунна. Онон билигин хайа баҕарар үлэһит иккис тэриллэҕэ эбэтэр тэриллэ бэйэтин кһигэр иккис үлэҕэ үлэлиэн сөп. Хамнаска урукку курдук хаарчахтаһын суох — сдельнай үлэһит төлөнө олорорунэн, окладтаах үлэһит төлө чааска үлэлиириэн.

Правовой государствоны тутууга, социальнай сиэрдээх буолууну дьиҥнээхтик олохтоох киллэриигэ пенсиялар тустарынан саҥа Сокуон наада буолла. Ол бырайыага, биллэрин курдук, оҥоһулла сылдьар, соторуу кэминэн норуот дьүүлүгэр таһаарыллара күүтүллэр. Бырайыак быһыытынан ким улахан хамнастаах, үйүн үлэ стажтаах ол пенсия улахан кээмэйигэр бырааттаныахтаах. Колхозтаахтар пенсиялан тэҥнэ хаарчыллыллара, колхозтаах үлэтин стаһа государственнайы кытта тэҥнэтиллэ сылдьар реформаланан быһаарыллыахтара.

Прокуратура оруолун уонна эпиэтиилэһин үрдэтин боппуруоһа эмиэ турар. ССКП КК прокуратуралар сүрүн функциялларын быһыытынан советскай сокуоннары сир ахсын чуолкайдык өйдөһүүгэ уонна туттуута иҥэлэр бигэргэтии соруйан туруорар. Прокуратураттан барылааһын силистийэни эрааарыы быһаарыллыахтаах.

Кэнниҥ сылларга милиция органнарыгар партийнай комитеттар уонна үлэ коллективтарын мэктиэлээһиннэриэн уонуннан тыҥыынча коммунистар, комсомолсчтар — работчий былаас уонна баһылыктай аймах представителлэрэ кыттылар. Ити ИДьМ органнарын чаб дириҥнэрэ комолоһуо.

Гражданнар бырааптарын көмүскээһиннэ күүһүрдэр иннитээн бэйэтин салайыынар ассоциация быһыытынан Адвокаттар Бүтүн Союзтааҕы советтара тэриллиннэ. Адвокаттар соруктарыттан советскай гражданнар, тэриллэлэр интэриэстэрин уонна бырааптарын көмүскээһин, киниилэргэ юридическай комоҥу оҥоруу буолар.

Экономическай реформа киирэнтиэн сибэкээтэн Советтар, министерстволар, ведомстволар, үлэ коллективтарын юридическай сулууспаларын бөҕөргөтөр сорук турар. Хаһаайыстыбаннай ахсаан, бэйэни салайыныы усулуобуйатыгар, дуоһабардаах сыныаҥнаһыылар производственнай сибэкээтэрэ ордук киэҥник хабар буолан иҥэр кэмнэригэр, юридическай сулууспа эрэллээхтик үлэлиирэ ордук суоллаах. Манна даҕатан этиллэр, ороҥуон совхозтарыгар, «Чурапчы» совхозтан уратыларга анал уоҕахтаах юристар суохтар. Маннык балаһыанньа бу үлэҕэ суоллаа бөҕөтүн уонна кадрдар суохтарыттан үөскүүр. Билигин дойду үрдүнэн юридическай уорах систематын кэҥэтиигэ сибэкээтэн орөбүон совхозтара, хаһаайыстыбаннай тэриллэлэрэ бу наадалаах идеҕэ эдэрдэри ыытан үөрэттэрэллэрэ наада.

Советскай киһи барыта сокуону билиэхтээх, тутуһуохтаах. Ол хас биирдии киһи Конституциянан көрүллүбүт эбэҥнэҕэ. Онуоха дойду үрдүнэн тэнийбит бүттүүн юридическай үөрэхтээһин кемолоһуохтээх. Бу үлэҕэ, бастатан туран, кемолоһоччуларынан бырааппы хаҥыстыыр органнар үлэһиттэрэ буолуохтаахтар. Ороҥуонга «Знание» общество диэнэ ыытыллан народнай университет правовой факультета үлэлиир (деканы народнай судьуйа Р. В. Иванов). Оно сылга ортотунан 40-50 киһи хабыллан үөрэнэр. Бу — аҕыйах. Калэр ортугэр бу үөрэҕиэн хабыллыы кэҥэтэр суолу булар наада. Сокуону пропагандалааһын ордук үлэлиир ыччат ортотугар систематаахтык ыытыллыахтаах.

Ороҥуонна буруйу оҥоруу, общественнай бэрэдэги кэһии туруга киһиэн үөрдүбэт. Ол курдук, сыл түмүгүнэн буруйу оҥоруу ахсаана бир таһымнаах хаалбыта. Оттон бастакы квартал түмүгүнэн балаһыанньа мөлтөх. 1988 сыл бастаны квартальыгар 14 холуобунай буруй оҥоһуллубут эбит буоллаҕына, быйыл — 18 буруй. Ити кэмнэ итириктээн милиция аҕалыллыы түбэлтэтэ эмиэ лаппа эбилиннэ. Буруйу оҥоруу сүрүн көрүнэриэн уоруу уонна күлүгээнэлээһин буоллаллар. Киһиэн соруйан олоруу, күүһүлээһин курдук ыар буруйдар таһаарылыннылар. Итиннэ-эһиҥ, общественнай бэрэдэги кэһии үгүс түбэлтэлэрэ «Якутколмунэнерго», «Якутагропромстрой» МПМК-тын, Чурапчытаабы сельпо, СПТУ коллективтарыгар. Болтоого уонна Сылаг сельсоветтарыгар таһаарылыннылар. Сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолор буруйу оҥоруулара элбэх.

Итиннэ быһыы-майгы үөскээһиннэ сүрүн биэрэ чиҥнэтиллэн сорох коллективтар, салайаччылар өртүлэриттэн уоскуйуу, арыгы эрчимнэ аччаабытыгар бүтэйдии эрдэҥэ олорон биэриэ буолла диэн баҕарыллар. Урукку курдук бирдиилэн дьону ыытта үлэ бэрэдэдэги кэһээччилэри кэмнэргэ уодьуганнаһыын суох буоллаа. Саастарын ситэ илик оҕолору кытта үлэлиэхтээх тэриллэ эбэх да, систематаах, хабыеччалаах үлэ ыытыллыбат. Оҕону иитиигэ төрөппүттэр оруоллара намыһах.

Сокуону билбэт, оҥуаһан аахсыбат буолуу урукку өртүгэр туохха тиэрдибэтин биһиги билигин билэбит. Ол иҥэн үлэһиттэр киэҥ араалара сокуон, бырааптар төрүттэрин билэр уонна оҥуоҕа бэйэлэриэн өйдөөн сананан туран толоҥоттоох буолуулара правовой государствоҕа киирии-мактиэнэн буолуоҕа.

Е. МАКАРОВ,
адвокат, РСФСР үтүөлээх юриһа.

Оҕо сынньалаҥар — болҕомтону

Саастарын ситэ илик оҕолор буруйу оҥоруулларын биир биричиннэриэн саастыы уонна сайыҥны ыйдарга иллэҥ сылдьыылара буолар. Былырыын саас Чаҥыр аҕыс кылаастаах оскуолатын үөрэнээччилэрэ Назаров, Кампеев төрөппүттэрин хонтуруоллара мөлтөбүтүнэн туһанан, үп ампаарыттан дьон бас билэр малларын ылбыттарэ. Ол иһин төрөппүттэрэ киниилэри ыытта биргэ саастарын ситэ илик оҕолор комиссияларыгар ыроҥлыбүттэрэ. Итинник чахчылар Сылаг, Чурапчы орто оскуолаларыгар эмиэ тахсыбыттара.

Быйыл сайыҥгы кэмнэ үөрэнээччилэри туһалаах сынньалаҥнаан хабыы туруга ороҥуонга хайдаҕын ылан көрүөҕүн. Муус устар 20 күнүттэн бэс ыйын 20 күнүгэр диэри сайыҥгы лаагырдары үлэҕэ боламмаһын месячнога ыыталла турар. Онуоха 13 киһиттэн састаатаах ороҥуоннаах штаб тэриллибита, кини председателиэн Г. И. Адамов анаммыта. Ол эрээри ити штаб баччаанга диэри биирдэ даҕаны мустан сүбэлэспэтэ, үлэ хайдах барарын ырытыспата, туох итэҕэстэр, ыарахаттар баалларын билэ да соруммата.

Ороҥуонга 3579 алтыттан 17-гэр диэри саастаах үөрэнэччи баар. Итиннэ 2780-рын ыытыы ыйдарга сынньалаҥ, үлэ ааас көрүүнэриэн хабар соруктаахпыт. Билиҥи туругунан 800-кэ оҕону хаҥа уонна тутуннан хабарбыт биллибэт. Биир ситэ-хото илик боппуруоспутунан оборонный-спортивнай лаагыры тэрийии буолар. Сураҕа миэстэтэ уонна аһылыта быһаарыллыбыт курдук үһү да, салайаччыта кесто илик диэн буолар.

Бу дьыл бастакы кварталыгар, ааспыт сыл туһаннаах кэмнэ ыытта тэҥнээтэххэ, саастарын ситэ илик оҕолор холуобунай буруйу оҥоруулара үс төгүл улаатта. Балаһыанньабыт итиннигин үрдүнэн үөрэнээччилэр сайыҥгы сынньалаҥнарын тэрийиигэ оскуолалар администрацияларыгар, районо да, комсомол райкома да баччаанга диэри кыһаммакка олороллоро хайдах даҕаны өйдөммөт.

А. ГАБЫШЕВ.

ҮЛЭЛИИР ЫККАКА ЧЭПЧЭТИИЛЭР

Юридическай консультация

Сыл аайы орто оскуоланы бүтэрэн 18 саастарын туола **илик уолаттар** уонна кыргыттар үлэһит буоллаллар. Үлэ сокуоннара киниилэргэ, физическай, физиологическай, психическай уратыларын учуоттаан, элбэх чэпчэтиилэри кө роллор. Олору хас биирдии салайааччы билэрин уонна халбаҥа суох тутуһарын таһыаан, хас биирдии эдэр үлэһит билэрэ наада.

РСФСР КЗоТ-н 176 ыстатыйатын быһыытынан, 18 саастарын туола илик ыччатыгар медицинскай көрүүгэ сылдьан эрэ баран үлэҕэ ылыллалар. Киниилэри ыарахан, дорообуйаҕа буортулаах, кутталлаах үлэлэргэ (холобур, куруусчутунан, кочегарынан) ылыы, 16—18 саастаах уолаттары 16,4 кг, кыргыттары 10,25 кг, 15—16 саастаахтарга итиэннэ аҥаарыттан ордуту сүүрүүлээх-көтөбүүлээх үлэҕэ ылыы көҥүлламмат. Үлэҕэ ылыыга бэрэбиэркэ-тинэн болдьох көрүллүбүт. Саастарын ситэ илик ыччаттар медицинскай көрүүгэ сылдьан эрэ баран үлэҕэ ылыллалар. Киниилэри ыарахан, дорообуйаҕа буортулаах, кутталлаах үлэлэргэ (холобур, куруусчутунан, кочегарынан) ылыы, 16—18 саастаах уолаттары 16,4 кг, кыргыттары 10,25 кг, 15—16 саастаахтарга итиэннэ аҥаарыттан ордуту сүүрүүлээх-көтөбүүлээх үлэҕэ ылыы көҥүлламмат. Үлэҕэ ылыыга бэрэбиэркэтинэн болдьох көрүллүбүт. Саастарын ситэ илик ыччаттар кыргыттарыгар бириэмэ (16—18 саастаахтар надиалаҕа 36, 15—16 саастаахтар 24 часа) үлэлиллэр. Киниилэргэ хамнас улахан дьон үлэ күнүн толору үлэлээбиттэрин кэннэ төлөнөр.

РСФСР КЗоТ-н 177 ыстатыйата 18 саастарын туола илик үлэһиттэри түүн, үлэ чаанын таһыгын уонна ороҕуд күннэргэ үлэлэтэр бобор. Түүнгү кэмнэн кэнэ 10 чаастан сарсыарда 6 часка диэри кэм аҕыллар.

Саастарын ситэ илик үлэһиттэргэ уопуска сыл аайы сайын эбэтэр киниилэр баҕарар кэмнэригэр бэриллэр. Маҥнайгы сылыгар эдэр үлэһит 11 ый толору үлэлии илик да буоллаҕына уопускатын ситиҥнэ ыччат.

Администрация 18 саастарын туола илик үлэһиттэ үлэлиттэн уураталыыр профком уонна саастарын ситэ илик оҕолор дьыалаларын көрөр комиссия сүбүлүгүнэн ылынахтаах. Хаһаайыстыбаннай сүбүлүгэнэ — бюджетнай администрация соҕотох бэйэтин быһаарыылынан уураталыыр ыччат сиэх, 18 ый ситэ илик үлэһит үлэттэн уурайарын туһунан сайаҕылыанньа бэрэдэҥнэ, администрация хонук иҥэр — саастарын ситэ илик оҕолор дьыалаларын көрөр комиссия биллэрэр. Комиссия үлэһит тоҕо уурайарга быһаарыммытын чуолкайдыыр, үлэтигэр хаалларга, уурайыы бириччиннэтин туоратарга дьаһалталар эбэтэр эдэр үлэһиэн иннэ үлэҕэ олохтуур. Комиссия үлэһит уратыларын хонуйар буоллаҕына, ону бобор быраабы суох дьыалаларын көрөр комиссия сүбүлүгүнэрэ ылынахтаах. Хаһаайыстыбаннай сүбүлүгэнэ — бюджетнай администрация соҕотох бэйэтин быһаарыылынан уураталыыр ыччат сиэх, 18 ый ситэ илик үлэһит үлэттэн уурайарын туһунан сайаҕылыанньа бэрэдэҥнэ, администрация хонук иҥэр — саастарын ситэ илик оҕолор дьыалаларын көрөр комиссия биллэрэр. Комиссия үлэһит тоҕо уурайарга быһаарыммытын чуолкайдыыр, үлэтигэр хаалларга, уурайыы бириччиннэтин туоратарга дьаһалталар эбэтэр эдэр үлэһиэн иннэ үлэҕэ олохтуур. Комиссия үлэһит уратыларын хонуйар буоллаҕына, ону бобор быраабы суох,

Р. ИВАНОВ,
юрист.

Общественнай бэрэдэгин кэһээччилэри, күлүгээнэлээччилэри уодьуганнаһыы, буруйга сөмэҕэ тартарыы дьыала биир өрө. Оттон киниилэр сыыһа суолга туралларын бэйэлэрэ өйдүүллэриҥ ситиһиигэ, таба суолга киирэллэриигэр көмөлөһүүгэ сыал-сорук туруорунан үлэлээһин үгүс түбүктээх. Ити иҥэн милиция сержана Николай Дьячковскай «Эҥкилэ суох үлэтин иҥин» үһүс степеннээх медальынан, «Милиция туйгуна» знагынан наҕараадаламмыта.

Снимокка: сержант Н. А. Дьячковскай.

П. Оконешникова фотото.

Сарсын — Пограничник күнэ

Кыраныысса суостаах кэмигэр

Ыам ыйын 28 күнэ — Пограничник күнэ. Чурапчы оройуонуттан дойду кыраныысаатын эрдэлээхтик хараҕылласпыт байыаннай сулууспалаахтар аҕыйаах суохтар. Оҥ гурдук. Чурапчы дэрэбиэнтин олохтоох интернат-оскуоланы үөрэнэн бүтэрбит Иван Гуреев, Москвага М. В. Фрунзе аатынан академияны сөпкөлээхтик үөрэнэн бүтэрэн баран, былтан Памир хайаатыгар застава начальнигын солбуйаччыбын үлэлиирин үгүстэр билэллэр.

Биһиги бүгүн эмиэ биир дойдулаахпыт. Аҕа дойду сэриитин кэмигэр советскай территория кыраныыссатын сакаардыы чолуттар тэлэбэт кэйиҥ пограничнай этэрээккэ сулууспалаабыт старшай сержант Дмитрий Леонтьевич Новоницын туһунан ахтан аҕалыахпыт.

Дмитрий Леонтьевич иллэҥин кыраныыссаҕа сулууспалаан баран 1944 сыл күһүөрүгэр Брест куорат оройуонугар турар пограничнай этэрээккэ тиийэн сэбэҥэ үлэлээбит.

Итэ кэмнэ бу сиргэ националистэскай кистэлэҥ бөлөхтөр «Бульбасилар» (бандеровецтар) пограничниктарга сэба түһүүлэриллэрэ, арааа диэн заһан ыпар байыаннай чаастарга мэһэйдэри оҥоруталара, олохтоох нэйилиэнньэни хаҕыыллара. Остеобу кытта сирэй сирэйгэ көрсүбэккэ, хара тыаһан, харанаан дугуйдаан сылдьар «бульбасилары» утары охсуһуу фронтта кыргыһардаахтар ордук ыытыллыа курдук. Д. Л. Новоницын үгүстэн биир түгэнэ кэпсээбитин өйдөөн хаалбыппын.

Биир хутор кытыытыгар оперативнай бөлөх сыалыана сытта. Бэйиэ эмиэ ытыалыы саҕаламмыт. Кини ыҥырытын холбуу охсон бу быыстааны застава билэтэр. Ол олордоҕуна, атын «оперативнай бөлөхтөн старшина тиийэн кэлэн ситиҥ шифровка биэрэриэн көрдөспүт. Шифровканы биэрэ олордохторуна, хаптан эрэ чуҥастан старшинаны тоҕо ытан түһэрбиттэр. Буулдьа телеграфист ыалоттаран, эмиэ тоҕо кэтэн ааспыт.

Итэ курдук, олоҕум ыыт эрэ сааттан туҥуулар түгэнэрэ үгүс буолар этилэр диэн, кини кэпсиэрэ.

Дмитрий Леонтьевич 1941 сыллаахха немецкэй-фашистскай армия Советскэй Союзка сэбэ түспүтүн Саха спиитэр аан бастакынан истибит, эрдэн баҕарбыт. Ол кини маннык кэпсиэрэ.

— 1941 сыл бэс ыйын 22 күнүгэр көхсэ 10 часка, оттон биһиги бириэмэбитинэн бэс ыйын 23 күнүгэр сарсыарда 4 часка, олордуу утуйа сытыахпыт, миигин кэлэн уһугуннэрбиттэрэ. Таҥна охсон оччолорбо Күөх хоҥуу биэрэгэр турар иҥэ мэнэҕэстэхтэр мас диэбэ. Кини телеграфка, тэбиммитим. Оччолорбо дойду кинини кытары «Бодо» аппаратынан Иркутскайдаан эрэ ыҥырыллыбыт сабаҕа түспүт остоххо харда биэрэргэ, кини күүһүн ылтырутэргэ үлэлэриннхамнастарын бүтүннүүтүн тоҕу эрчиллиннэрэ.

1947 сыллаахха байыаннай сулууспатын түмүктэн баран, Д. Л Новоницын дойдутугар Чурапчыга төнөн кэлбито. Кэргэнэ, дьиэ-уот эрдэнэ үс уол оҕоломмуттар. Кини пенсиядаах тахсыар диэри оройуоннаабы сибээс үөскүлүн начальнигынан, кэлин начальнигы солбуйаччыбынан үлэлэбит.

Итэ курдук, биһиги биир дойдулаахпыт, биһиги оройуоммут биир чулуу уола кыраныыссаҕа дьаҥны, айаҕын отохха дьаҥны сибээс үлэтин эҥкилэ суох толорбута.

И. ПАВЛОВ.

Чурапчы с.

Молотов В. М. радиоҕа эмиэ эмиэ истиэн тэриллиг. Кини миэстэлэргэ радиорепродукторлардаа туруорттаан».

Итэ күнтэн ыла Саха сиригэ үлэлээн иитиллээччилэрэ ыыллыы сабаҕа түспүт остоххо харда биэрэргэ, кини күүһүн ылтырутэргэ үлэлэриннхамнастарын бүтүннүүтүн тоҕу эрчиллиннэрэ.

1947 сыллаахха байыаннай сулууспатын түмүктэн баран, Д. Л Новоницын дойдутугар Чурапчыга төнөн кэлбито. Кэргэнэ, дьиэ-уот эрдэнэ үс уол оҕоломмуттар. Кини пенсиядаах тахсыар диэри оройуоннаабы сибээс үөскүлүн начальнигынан, кэлин начальнигы солбуйаччыбынан үлэлэбит.

Итэ курдук, биһиги биир дойдулаахпыт, биһиги оройуоммут биир чулуу уола кыраныыссаҕа дьаҥны, айаҕын отохха дьаҥны сибээс үлэтин эҥкилэ суох толорбута.

И. ПАВЛОВ.

Чурапчы с.

Быһыты өрөмүөннүүллэр

Хонду үрдэ сүүрүгүрдэн Карл Маркстаатынан совхозка Баҕаҕаайы, Кураанах, Арыпыана Алаастарын, Үрэх Куоранын толортоото. Онон дьыл-сарга сүргэтэ көтөҕүлүннэ. Ол эрдэҕэр эмиэлэри Хондута 20-са сыллаарыта тутуллубут быһыт туруга улаханнык долгутар.

Онуоха көмөлөө нүөлсүтэр, куурдар системалары үлэлэтэр управление оройуоннаабы учаастагын, үлэбиттэрэ тиийдилэр. Кинилэри ыыламбынай инженер М. М. Старостин салайар. Быһыты бөҕөрготтоххо уу Харыанныйаҕа уонна Алаас Эбэтэ киирэхтэх. Ол иһин В. И. Балабирюин бөҕөлөктээх бульдозеристар түүннэри-күннэри үлэлиилэр.

С. ПЕТРОВ.

БӨЛӨМНЭЭҢИ БИЭТЭК БЫҺААРАР

Орто оскуолалар үөрэнээччилэрэ спартакиадаларыттан

Сэтэрутаабыта Чурапчы сэлиэнньэтигэр орто оскуолалар үөрэнээччилэрэ ыомбаевскай спартакиадаларын сайыннты көрүнэригэр күрэхтэһиҥ буолла. Тоҕо да ардахтаах, тымныы күннэр буоллаллар Хайахсыт орто оскуолатыттан ураты бары оскуолалар хамаанда туруоран саҥаҥкы атлетикаҕа, волейболга, национальнай ыстаныыларга, хаптаҕайга кохтеохтук кытыннылар.

Бастаны бөлөхтөр интернат-оскуола оҕолоро, иккис бөлөхтөр хатылыылар чорбойдулар.

Кыраларга 100 метрга сүүрүүгэ Трофимова Нюргуяна 16 сөкүүндэҥэн, уолаттарга Поселькай Гоша (иккиэн чурапчылар) 14,3 сөкүүндэҥэн кэлэн бастаатылар. Улахан саастаахтарга бастаабыт Семенова Наташа (интернат-оскуола) уонна Жергин Вася (Мугудай) көрдоруулэрэ— туһаанныыллан 14,9 уонна 12,8 сөкүүндэ.

200 метрга уолаттарга Засыыраах Гоша эмиэ иннилэрин биэрбэтилэр, Оттон кыргыттарга Мордогурова Айгуль уонна Кучичүк Лариса (интернат-оскуола) бастаатылар.

400 метрга сүүрүүгэ интернат-оскуола быһыы кыргыттара кими да иннилэригэр түһэрбэтилэр. Уолаттарга бастаны бөлөхтө Дьячковскай Гоша (Бахсы), иккиэнэ— Борисов Дьулустаан (Чурапчы) урутаан каллилэр.

800 метрга сүүрүүгэ Старостина Маша (Чурапчы), Семенова Наташа (интернат-оскуола) бэйэлэрин бөлөхторуттэр бастакыттан кэллилэр. Уолаттарга Коротких Кеша (Мугудай), Борисов Дьулустаан кыайдылар.

Ырааҕы дистанцияларга сүүрүүгэ Мугудайтан Кирилов Кеша, Чурапчыттан Егорова Оля, Хатылыыттан Нуетинова Тулра, интернат-оскуолаттан Иванов Стена бэрт саҕаҕы бириэмэлэн көрдөрдүлэр.

Уһуну ыстаныыга көрдоруулэр сэмэйдэр. Үгүс оскуолалар биир да очкону ылбатылар. Үстэ тохтуруйэн ыстаныыга Мугудайтан Софронов Володя 11 м 23 см түҥэн таҥнээбин булбата. Кини национальнай ыстаныыларга үс көрүнүгэ уоскайа 99 м 26 см көрдөрүүлэннэ. Кыра уолаттарга Дириҥтэн Далбаев Миша кыайылаах таҕыста.

Волейболга Чурапчы уонна интернат-оскуола хамаандалара таҥнээхтэрин булбакка бэйэлэрин иккиэн ардыларыгар күрэх быдьыстылар. Уолаттарга чурапчылар, кыргыттарга интернат-оскуола хамаандата хоттулар.

Хаптаҕайдаан туттуурга чемпионнарынан буоллулар: 45 кг диэри ыйаанныыга бастакы бөлөхтө Барашков Вова (Бахсы), иккис бөлөхтө Васильев Вася ((Дириҥ), 50 кг ыйаанныыга Ефимов Вася (Амма) уонна Старостин Коля (Чурапчы), 55 кг— Сизыхин Миша (Одьулуун) уонна Слепцов Федот (интернат-оскуола), 60 кг—Кривошапкин Рома (Хатылы) уонна Лебедев Миша (интернат-оскуола), 60 кг уоһэ Огоюкин Дима (Хатылы) уонна Сивцев Ваня (интернат-оскуола). Бу көрүнүгэ уоскай түмүкэ интернат-оскуола хамаандата бастакы бөлөхтө, хатылыылар иккис бөлөхтө эрэллээхтик бастаатылар.

Үөрэнээччилэр комплексный спартакиадаларыгар 15 көрүнүгэн 14-дэ оонньоотоо. Аны ГТО нормативын туттарыы хаалла. Эрдэтээҥи уоскай түмүгү көрдөр Хаҥ буоллахха, 24 мастаргытыыр очколаах Чурапчы орто оскуолатын үөрэнээччилэрин мандата эрэллээхтик бастаан, интернат-оскуола спортсменнара иккис (29 мас. очко), диринҥэр ыһыс (38 мас. очко) иҥэллэр. Иккис бөлөхтө 37 мастараантыыр очколаах Хатылы бастакы эмиэстэрэ, Бахсы (46 мас. очко) иккис, Амма (51 мас. очко) үһүс иҥэллэр. Мугудай, Сылаг орто оскуолалара быйыл хаһаанныгыттааҕар даҕаны молтохтук кытыннылар. Оттон Хайахсыт орто оскуолатын администрацията хамаанда туруорбакка эмиэтиэнэ суоҕун көрдөрдө.

Үөрэнээччилэр спорт көрүнүэригэр күрэхтэһиилэрин маннык тэриллэр оскуолаларга спортивнай үлэ туругун толору көрдөрбүтүнэн, аһыллыттан уларытыылары киллэрэргэ былаанныыбыт. Холобур, спортивнай хайысхата суох оскуолалар оҕолоро үөсүгэр оройуон чиэһинэ көмүскүүр анал эрчиллиилэх оҕолору кытта тэҥнэ күөн көрсөрө күһэллэллэр. Оскуолалар уратар оҕолорун ахсаана тэҥэ суоҕа эмиэ бэйэни көрдөрөр кыаҕы биэрбэт. Үгүс үөрэнээччилээх оскуолалар күүстээх хамаанданы сүүмэрдиэрэ быдан улахан кыахтаахтар. Онон сүүмэрдэммит хамаанданан буолбакка, оскуолаҕа бэйэлэригэр ыытыллыыт спартакиада түмүгүгэр кыайыылаах тахсыыт кылаастарынан оройуоннаабы күрэхтэһиини тэриллэр ордук буолуох этэ. Оттон секцияларга сылдьар оҕолору туспа турнирдаан системаннан күрэхтэһиннэриэххэ сөп.

А. ДЬЯЧКОВСКАЙ,
районо инспектора.

ЭҢЭРДЭЛИИБИТ!

Күнду аҕабытын, эйэмэхпитин, тэбаарыспытын ССРС уонна РСФСР норуотун үөрэҕириитин туйгунун, энтузиаст-краеведы, Мугудай орто оскуолатын учууталын МАКАРОВ Григорий Константиновичны 50 сааһын туолар юбилейынан эҥэрдэлиибит. Аймыныыгыттан үлэни, үтүө доруобуйаны баҕарабыт.

Кэргэнэ, оҕолоро, Аммосовтар, Новоницыннар, Адамовтар, Шадриннэр.

x x x

Биирдэ үлэлиир ыытааччылаах кибитиэн ИЛЛАРИОНОВА Елена Дмитриевнаны Диринҥэҥи арыы сылдьар үлэлэбита 30 сылга уонна 50 сааһа туолар юбилейынан иитиннин эҥэрдэлиибит. Баҕарабыт туйгун доруобуйаны, үтүө үөрүүлүүх үлэни.

Эт-үүт комбинатын коллектива.

БИЛЛЭРИИЛЭР

Якутскайдаабы педагогическай училище музыка учууталларын бөлөмнөрө отделениятыгар 1989 сылга целевой миэстэлэр бэриллиилэр. Үөрэхтэ 8 уонна 10 кылаастары бүтэрбит, биир музыкальнай инструменнга ооҥньуур оҕолор ылыллаллар.

Киириэхтэрин баҕалаахтар районо кадрга отделын инспекторын көрсөн билэйиҥ. Телефоммут — 21-105.

РАЙОНО.

Чурапчытаабы туббольницаҕа бастайаанный, үлэҕэ новар наада. Дьиэнэн хаачыллар. Үлэлиэхтэрин баҕалаахтар диспансер приемнайыгар үлэ кэмигэр кэлэн кэпсэтиэхтэрин сөп. Телефоммут № р. 21-587.

Администрация.

Сайын кэлиэҕэ... Киһилиин-суоһуллуу, кылдьыы-сүүллүү конгуулук тыынар, көрүүйэр, үөрүүкотуу мичилгэр күүстэрэр үтүөкэн кэлэ. Ол үөрүүнү-көтүүнү үрдэтээри, киэркэтээри, кырдал нуоҕунэн чалгийэр, куоракка дьырыыны ыллыыр, кэҕэ чоргуйар.

П. Овсянников фотоэтюда.

ССКП райкомун аппаратынаабы партийнай, профсоюзнай уонна комсомольскай тэриллэр комсомольскай ааттаах аат музейын научнай сотрудника Кладкин Николай Марковичка иҥин таптыыр ийэтэ

ВИНОКУРОВА Харитина Афанасьевна

олбутүнэн бэйэлэрин кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Редактор П. И. ПОПОВ

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор — 21-332, отделы — 21-265, общий — 21-505.

«САҺА ОЛОХ» («НОВАЯ ЖИЗНЬ») — орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов.
Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.
Индекс газеты 54967. Объем — 1 усл. печ. лист. Тираж — 4157 экз.

№ ЗАКАЗА 63. Чурапчинская районная типография Госкомиздата ЯАССР, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а»